

TÖRETLEN BIZALOM KÖZEL NEGYEDSZÁZADON ÁT

Bodor Zsigmond emlékére

1877 szeptemberében alakult meg Nyíregyházán az izraelita status quo hitközség (későbbi neve: status quo izraelita hitközség), melynek 1944-ig tizenegy világi elnöke volt.¹ Valamennyien köztisztviselőként álló, magas társadalmi státuszú polgárai voltak a városnak, akik műveltségük, társadalmi kapcsolataik és közéleti jártasságuk révén méltán képviselték hitközségüket a különböző egyházi és világi fórumokon. Néhányukat két vagy három ciklusra is megválasztották, ám közel negyedszázadon át (1916-tól 1940-ig) tartó működésével **Bodor Zsigmond** volt e hitközségnek a leghosszabb ideig tevékenykedő elnöke, aki mindvégig töretlen bizalomnak és népszerűségnek örvendett a közösség tagjai körében. Annak a generációnak volt tagja, akik még részesei lehettek a magyar zsidóság aranykorának, de megérték a zsidótörvényeket és a vészkorokat, sőt egy rövid időt a Rákosi-rendszerből is.

Egykori házuk (Nyíregyháza, Széchenyi utca 11.)

Bodor Zsigmond édesapja, dr. Bodor (Gottlieb) Károly ismert nagyváradi orvos volt, aki a város kulturális és közéletében is jelentős szerepet játszott. Feleségét, Blau Emiliát egy szabolcsi földbirtokos családból vitte Nagyváradra, s a Körös-parti Párizsként is emlegetett, virágzó városban született Bodor Zsigmond 1873. október 29-én. Szülővárosában a premontrei gimnáziumban tett érettségi vizsgát 1890-ben.² Életpályaként édesanyja családjának hagyományát folytatva a gazdálkodást választotta, s a századforduló előtti években a Szabolcs megyei Dombrádon telepedett le, és kezdte művelni a családi birtokot. 1905. január 8-án kötötte össze életét a 19 esztendőes Szántó Irénnel,³ aki budapesti lányként kötözött a vidéki birtokra. Az asszonyt kivételes szociális érzékenysége és nemes szíve tette ismertté az itt élő emberek körében. Négy gyermekük született: Cornéla, Pál, Mária és András.

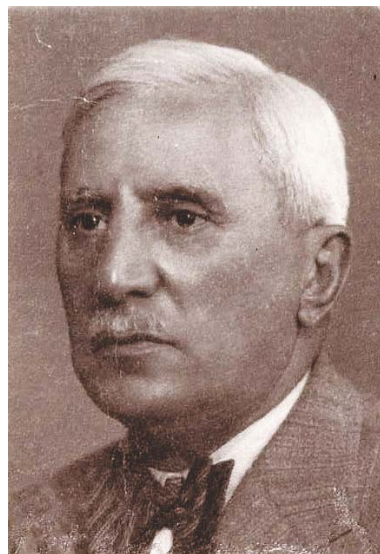
Bodor Zsigmond vagyona 1908-ban gyarapodott meg jelentő-

sen, amikor gyermektelen nagybátyja, Blau Pál őt tette meg általános örökösének.⁴ 1925-ben már közel 3000 hold földje volt Dombrád, Sényő és Napkor határában.⁵ Uradalmában magas színvonalú gazdálkodást folytatott, kísérleteket végzett, nagy szakértelemmel és sikerrel gondozta hatalmas birtokát. Erről tanúskodnak a mezőgazdasági kiállításokon elért eredményei, valamint az a szakkikke is, melyben tudományos igényű elemzi a kék csillagfűrt homokon való termesztésének előnyeit.⁶

De nemcsak jó gazda, hanem jó ember is volt, aki egész életében követte az adakozás parancsát, felekezetre való tekintet nélkül segítve a rászorulókon. Hogy csak néhányat említsünk: Sényőn a református templom rendbehozására adott jelentős összeget. Ugyanitt egy nagy telket adományozott katolikus iskola építésére, a Dombrád melletti Tiszahát tanyán pedig harangot ajándékozott a katolikus templomnak. Az első világháború idején székérszámra küldte az élelmiszert és a ruhaneműt a kórházban fekvő sebesült katonáknak. De ott találjuk nevét a viharkárosult falvak, a tűzvész sújtotta gyöngyösi zsidó hitközség, a szentföldi nyomorgó hitfelek, az ellenség által feldúlt Sáros megyei falvak gazdáinak megsegítői között is. Egy alapítványa pedig a nyíregyházi evangélikus gimnáziumban tanuló, szegény sorsú zsidó diákokat támogatta.⁷

Birtokai révén elsősorban a megyei közélethez kapcsolódott. Tagja volt a vármegyei közgyűlés több bizottságának is, de választott képviselőként Nyíregyháza városának közgyűlésében is tevékenykedett. A képviselő-testületi üléseken elhangzott hozzászólásai számos olyan észszerű javaslatot fogalmaztak meg, melyek a megye és a város fejlődését, a nehézségek megoldását, az emberek jobb életének elősegítését szolgálták.⁸

1916-ban elhunyt Kun Mátyás, a nyíregyházi status quo hitközség elnöke, és helyére egyhangúlag az addig alelnöki pozíciót betöltő Bodor Zsigmondot választották meg, aki „*ugy társadalmi mint közgazdasági munkásságával és jótékonyágával a közszeretetet és a közbecsülést vívta ki.*”⁹ Működése egész ideje alatt a nagy tiszteletnek és tekintélynek örvendő dr. Bernstein Béla volt a hitközség főabbija. E két nagyszerű ember igazi karizmatikus vezetője volt a nyíregyházi zsidó közösség háború előtti korszakának. Bodor Zsigmond a megválasztásától kezdve minden újabb választást ellenjelölt nélkül, egyhangú bizalommal nyert meg. 13 év után fölvetette, hogy az elnöki széket „*a váltógazdaság elveinek szem előtt tartásával*” másnak adja át. A hittestvérei azonban erről hallani sem akartak, s egy emberként tették le voksukat mellette ismét.¹⁰ Szinte példátlan népszerűségét jelzi, hogy ezután még két alkalommal választották meg elnöknek. Az 1937 januárjában megtartott választás alkalmával, amikor a

¹ Időrendben: Haas Mór, Czukor József, Morgenstern Zsigmond, Burger Mór, Baruch Arnold, Klár Gusztáv, Lichtmann Dezső, dr. Rosenberg Emil, Kun Mátyás, Bodor Zsigmond és Fischbein Gábor

² https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/ADT_IskolaiErtesitok_Nagyvarad_24490_NyolcOszaltuGimnasium/Hozzaferes: 2019. 09. 23.

³ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33HT-D1KQ-FDT?i=5&wc=92QK-929%3A40678301%2C43353801%2C1077264702&cc=1452460> Hozzáférés: 2019. 09. 30.

⁴ <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/355777/view/?pg=2&bbox=3051%2C-3942%2C5072%2C-2815> Hozzáférés: 2019. 09. 30.

⁵ Takács Tibor 2001. A nyíregyházi képviselőtestület választott tagjai (1902–1939). *Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 15.* Nyíregyháza. 105.

⁶ Nyírvidék, 1908. 03. 29. 2., 1924. 03. 05. 2-3., 09. 24. 4., 1937. 09. 19. 4., Köztelek, 1911. 05. 06. 1103.

⁷ Nyírvidék, 1910. 05. 22. 3., 1927. 10. 23. 11., 1933. 05. 18. 3., 1914. 12. 03. 3., 1916. 07. 16. 5., Egyenlőség, 1917. 08. 11. 11., 1919. 01. 04. 13. Köztelek, 1915. 10. 16. 1514.

⁸ Nyírvidék, 1930. 01. 29. 6., 1932. 04. 15. 4., 1933. 04. 19. 2., 08. 25. 4., 1934. 09. 30. 2., 10. 28. 2., 1936. 12. 25. 9., 1937. 01. 15. 3., 07. 04. 2.

⁹ Nyírvidék, 1916. 11. 19. 3.

¹⁰ Nyírvidék, 1929. 11. 27. 2.

hatodik ciklusra is ellenszavazat nélküli bizalmat kapott, Bodor Zsigmond köszönő szavaiban többek közt azt fogalmazta meg, hogy ha egy idős férfi mégis vállalja, hogy folytatja ezt a munkát, „*azt nem hiúságból teszi, hanem azért, mert együtt érez a hitközséggel, és ha a mai nehéz, válságos időben a személye megnyugvást, békét jelent, akkor kötelessége maradni.*”¹¹

Elnökségének több mint két évtizedes időszakát tartalmaz, pezsgő hitközségi élet és építő munka jellemezte minden téren. Hivatalból tagja volt az iskolaszéknek és a Chevra Kadisa (szentegylet) vezetőségének is, tehát a közösség életének minden szegmensével közvetlen közletről találkozott. Most csak a legjelentősebb események főlvázolására szorítkozunk.

1925. január 5-én nagyszabású emlékünnepe keretében leplezték le a város és a zsidó hitközség jótevőjének, a tragikus körülmények között, 1920 decemberében elhunyt Burger Istvánnak az arcképét, aki nagy vagyonát felerészben a városra, a másik felét pedig a hitközségre hagyta azzal a rendelkezéssel, hogy jótékony célokra fordítsák. Bodor Zsigmond a megnyitó beszédében kiemelte, hogy a fiatal földbirtokos szívében az egyik legnehezebb időszakban született meg a rászoruló magyar testvéreken való segítség szándéka.¹²

Jelentős kulturális esemény volt ugyanez év februárjában a Jókai-centenárium alkalmából tartott hitközségi ünnepség, mely egyben a nyíregyházi Jókai-rendezvénysorozatot nyitotta meg. A nagy író különösen kedves volt a hitközség számára, hiszen ő írt előszót Bernstein Béla „*Az 1848-49-iki magyar szabadságharc és a zsidók*” című könyvéhez.¹³

A szentegylet egyik nagyon szép kezdeményezése volt az első világháborúban hősi halált zsidó katonák számára állított, két fekete obeliszkből álló síremlék elkészítése. Az avatáson, mely 1926. május 30-án, a hősök országos emléknapiján zajlott, Bodor Zsigmond hitközségi elnök adta át az emlékművet a szentegylet elnökének, Schwartz Edének.¹⁴

A hitközség hatalmas vállalkozása volt az 1920-as években a zsidó kórház építése, melynek anyagi feltételeit nem kis munkával járt megteremteni. Burger Istvánnak erre a célra is hagyott öröksége, több jótékonyági rendezvény bevétele, helyi és külföldi hitestvérek adományai révén 1925 júliusában megtörtént az ünnepélyes alapkövetétel. Sajnos, az egyre súlyosbodó gazdasági helyzetben nem sikerült befejezni a kórházat, de mégsem volt hiábavaló a rengeteg áldozat, hiszen a mai napig hasonló célokat szolgál az épület: ez a Bocskai utcai nagy SZTK.¹⁵

Az izraelita iskolások létszámának gyarapodása szükségessé tette a Szarvas utcai iskola kibővítését egy új épülettel. Ehhez megvásárolták a zsinagógával szomszédos telket, így a templom déli oldalán álló régi iskolával szimmetrikusan tudták fölhúzni az új épületet. Sok anyagi gond, vita, fáradozás után 1929. november 24-én avatták föl a ma is álló szép épületet.¹⁶

Az induló életek gondozása mellett fontosnak tartották halottaik nyugalomának őrzését is. Ennek érdekében a hitközség szentegylete két nagy feladatot oldott meg: 1929-ben a temető korhadt fakerítését vaskerítésre cserélték ki, majd 1931-ben az addig csak használati joggal bírt temetőt megvásárolták a várostól. (A teljes temetőterület vételárának kifizetése csak 1943-ra sikerült.)¹⁷

A fentiekben csupán néhány nagyobb horderejű eseményt említettünk a hitközség életéből, melyek fémjelzik ennek az időszaknak az értékteremtő munkáját. Nem volt szó még számtalan kulturális, közéleti és vallási rendezvényről, ünnepségről, jótékonyági akcióról, protokolláris eseményről, melyeken Bodor Zsigmond nem csupán képviselte hitközségét, de igen soknak cselekvő részese volt.

Utolsó ciklusát 1937-ben kezdte, de sajnos nem tudjuk, mikor zajlott az a választás, amelyen aztán végleg elbúcsúzott az elnöki

széktől. Erről már nem tudósított a helyi lap. Ezért csak valószínűsíthető, hogy a három év leteltével, 1940 januárjában adta át helyét Fischbein Gábornak, aki 1944-ig tölthette be ezt a tisztséget...

Bodor Zsigmond családi élete is példásan alakult. Lányai a szintén földbirtokos Gyulaházi család két fiával kötöttek házasságot. Cornéliát Miklós vette feleségül, s Kállósemljénben, a Gyulaházi-birtokon éltek két gyermekükkel, Péterrel és Vilmával (Pátyival). A férj 1939-ben halt meg fiatalon, váratlanul. Mária Gyulaházi Imréhez ment férjhez, ők a napkori birtokon gazdálkodtak. Három fiuk volt: Tamás, Szilveszter és György. Az idősebb Bodor fiú, Pál édesapjától átvette a dombrádi birtok irányítását, ő az egri Fésüs Katalinnal házasodott össze. Két fiuk született: Pál és Károly. András pedig még 1939-ben kiment Amerikába, s később Janice Wright-ot vette feleségül. Egy fia van, Timothy.

De ennek a szép és boldog családnak az életét is, hasonlóan a többi zsidó családéhoz, könyörtelenül tépte szét a vézskorszak. Bodor Zsigmond és felesége lányakkal és itthon élő fiukkal együtt – vélhetően valamilyen mentességet biztosító okmány révén – elkerülték a gettót és a deportálást. Őt unokájukat, valamint vejüket, Gyulaházi Imrét és az ő idős édesanyját azonban a nyíregyházi gettóba hurcolták, s még mielőtt sikerült volna intézni valamit a kihozásuk érdekében, mindannyiukat deportálták.¹⁸ Gyulaházi Imre Mauthausenben, a nagymama és az öt gyerek Auschwitzban halt meg. A gyerekek közül a legidősebb 15 és fél, a legfiatalabb 7 esztendő volt...

Az áldozatul esett családtagok neve a nyíregyházi temetői emlékfalon

A család még a háború alatt Budapestre költözött. A maradék vagyonukat, melyet a zsidótörvények még meghagytak, az 1950-es években a Rákosi-rendszer államosította.

Bodor Zsigmond, aki a szűkebb és tágabb közösséget egész életében híven szolgálta, szinte mindenétől megfosztva halt meg 1951. december 5-én Budapesten. Özvegye, lányai, fia Amerikába vándoroltak az ott élő Andráshoz. Ma már mindannyian a virginiai Columbia Gardens temetőben nyugszanak.¹⁹

Az utókor a történelmet nem írhatja át, nem forgathatja vissza az idő kerekét, a kioltott életeteket, ellopott értékeket nem tudja visszaadni. De egyet megtehet, sőt meg is kell tennie, hogy emlékezik azokra, akik életükkel kiérdemelték ezt. Azokra, akik az utókor számára is példát mutatnak, hogyan kellene embertársainkkal emberként élni. Ezért született meg ez az írás Bodor Zsigmondról.

Legyen áldott az emléke!

Urbán Terézia

(Bodor Zsigmond fotóját unokájától, Timothy Bodortól kaptuk, a nyíregyházi képeket a szerző készítette.)

¹¹ Nyírvidek, 1937. 10. 06. 2. ¹⁶ Nyírvidek, 1929. 11. 26. 8., Riczu Zoltán: Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. Jóna András Múzeum kiadványai 34. kötet. Nyíregyháza, 1992. 66-8.

¹² Nyírvidek, 1925. 01. 06. 3. ¹⁷ I. m. 50-52.

¹³ Nyírvidek, 1925. 02. 11. 6. ¹⁸ Bodor Cornélia barátnőjének, Benedek Bélánénak a lánya így emlékezett később a történetekre. Ő 13 évesen szüleiével együtt szintén a nyíregyházi gettóban volt.

¹⁴ Nyírvidek, 1926. 06. 01. 5. ¹⁹ A szóbeli információk az ő lányától, Demeter Katalintól származnak.

¹⁵ Nyírvidek, 1925. 08. 22. 4. ¹⁹ <https://www.findagrave.com/memorial/31733343/irene-bodor#view-photo=14229513> Hozzáférés: 2019. 10. 08.